

O mlčících většinách

Bývalý americký prezident Richard Nixon sklídl posměch, když se kdysi při obraně svého postavení ohnal pojmem „mlčící většina“. Američtí logokraté, jak jim říká Jeane Kirkpatricková, sprovodili tento termín ze světa, odsoudili jeho přízemnost a mravní ubohost a nedůstojnost jeho použití ve velké demokracii. Jistě je to pojem trochu kuriózní a zřejmě nevědecký, nicméně všichni víme, co se jím myslí, máme přece mlčící většinu za souseda, jezdí s námi do práce tramvají, setkáváme ji na pracovištích a při nákupu v obchodním domě. Pro nás ve východní Evropě to vůbec není směšný pojem, dal bych krk za to, že právě mlčící většina má základní podíl na tvářnosti naší země. Její současný stav je velkolepým dílem mlčící většiny.

Téměř všechny režimy světa jsou u moci jen díky mlčící většině, demokracie i diktatury se o ni vědomě opírají. Sami Američané říkají, že jejich mocný prezident přichází do Bílého domu z vůle této většiny, t. j. těch, kteří nepřijdou k volbám, a těch, kteří volí na základě naprosto podružných důvodů, v žádném případě na základě zřetelně artikulovaného politického rozmyslu. Odtud, z tohoto místa v Evropě, je to vše jasně vidět. Naše domácí diktatura vládne v zemi pohodlně jen z vůle mlčící většiny, s jejím schválením a dobromyslným nezájmem. Vždyť kdyby tato mlčící a apatická většina odepřela vládě poslušnost, přestala by třeba chodit do práce, na schůze, do průvodů, k volbám a všem jiným státním slavnostem, zhroutil by se režim po několika dnech a neměl by ani čas potrestat ty, kteří s tím začali. Jenže mlčící většina nemá na takovou mírumilovnou revoluci náladu, režim jí nestojí za tu námahu. Ne že by ho měla v oblibě, nadává na něj na každém kroku, utahuje si z jeho ideologických kotrmelců a neprojevuje vůbec žádné nadšení nad jeho topornou existencí. Nechává ho však na pokoji, protože jí nestojí za to pouštět se s ním do křížku.

Pokud vláda jakékoliv elity ponechává mlčící většině dost prostoru na to, aby v něm lidé mohli rozvinout dějiny vlastního života a šikovně přitom obcházet nástrahy velkých dějin, nemusí se ničeho obávat. Je to mechanismus, který funguje spolehlivě přes celá století a čím modernější prostředky získává stát do rukou k lehkému řízení osudů národů, tím dokonaleji je zabezpečen proti vnitřním otřesům. Nepodceňuji útlak, rafinované podoby násilí, moderní praktiky ideopolicí a obratné šíření bezmoci,

korupce a prospěchářských ideálů, opakuji jen lidové přesvědčení, že žádný stát nemůže postavit tolik dozorců, aby stáli za zadkem každého občana, tolik věznic a katů, aby obstál proti vůli neposlušné, rozhodné a promyšleně jednajících většiny. Nemyslím, že mlčící většiny jsou ryzím projevem našeho moderního světa, je spíše pravda, že co svět světem stojí, utvářejí charakter lidských společenství tyto mlčící většiny, při jejich blahosklonném mlčení se střídají vlády, bojuje se o moc, vedou se války. Někdy z toho všeho mají mlčící většiny prospěch, jindy zase ne. Rozdíl mezi despotismem a demokracií je více méně statistický, závisí na početnosti menšiny ochotné se angažovat ve velkých dějinách pro sociální cíle, které přesahují rozměr individuálního života.

I mně samotnému se zdá být cynické to, co jsem napsal. Když jsem se však už jednou rozhodl nečinit své myšlenky lepšími, než jsou, musím to vydržet. (Pravda, mám ještě vždycky možnost předcházející věty v poslední verzi škrtnout.) Je mi líto zaníceného ideologického dějepisectví, ve kterém je historická scéna zaplněna lidovými masami, zástupy vedenými svatým cílem, sociálními třídami, které se jako jeden muž zvedají k jednotné akci, a zdrcující většinou lidu, která vychází do ulic. To vše je optický klam, v politických akcích, které měnily dějiny národů, zůstávala zdrcující většina lidu doma. I dějepisectví to ví a proto nepracuje při dodatečném ověřování legitimacy režimů objektivní statistikou, počítá jen menšiny shromážděné na náměstích, sloužící v armádě a řečníci v jakobínských klubech. O Staroměstském náměstí v Praze se říká, že po něm kráčely dějiny. Kdykoliv po něm jdu, překvapuje mě, jak málo je na něm místa.

Na evropských dějinách se většiny lidu účastnily převážně jen svým mlčením. Snad jen na samém začátku, kdy se v euroasijském prostoru pohnuly na západ kmeny Keltů, Germánů a Slovanů, určovaly běh dějin ještě většiny. V pozdějších tisíciletích už k dějinám jen mlčely. Většina válek, které změnila dějiny Evropy, se vedla s námezdným vojskem a později s vojáky odvedenými podle zákonů o branné povinnosti. Války tohoto století se vedly z vůle menšin a za apatického mlčení většin. Šovinismus evropských národů nebyl nikdy tak většinový, aby ho nebylo nutné ideologicky, politicky a vojensky organizovat. Mlčící většina neměla přesné mínění o tom, zda je nutné potrestat vraždu následníka rakouského trůnu všeobecným zabíjením, které brzy ztratilo s původním účelem všechnu souvislost. Mlčící většina Němců by jistě nevložila své životy do rukou šíleného vůdce, kdyby uměla

odhadnout, že s nimi bude zacházet jako s bezcenným zbožím. V tom to však všechno vězí, většina mlčí proto, že jim přijde zatěžko zabývat se souvislostmi svých životů s velkými dějinami, kterými jsou tak fascinovány elitářské menšiny.

Nemyslím si ovšem, že je to projevem zlé vůle. Je to jen vyjádření obrovské vzdálenosti, která se rozložila mezi velkými dějinami a malými dějinami člověka. Moderní způsob života, který trhá vzájemné závislosti mezi lidmi a nahrazuje je institucionálními vazbami, jen přispívá ke zvětšování této vzdálenosti. Lidé už ve svých izolovaných životech nejsou s to překročit různě hranice svých malých dějin a přes ideologickou mlhu ani nevidí dobře, jakou angažovaností by mohli přes dějiny něco dobrého ze svého života udělat a jak by ho mohli dokonce zlepšit. Tuto vzdálenost nevytváří ani hloupost, ani nevzdělanost ani nechť k politické aktivitě, jak se často tvrdí, ale prostá nesouměřitelnost dvou světů, světa malých člověčích příběhů a světa dějin, který svou odcizeností, hrůzostrašností a nepochopitelností většinu lidí hypnotizuje k nehybnosti jako pohled hada.

Na konci našeho století vytlačují dějiny ze sebe stále více morálku. Mlčící většina, které stojí stranou, relativizují tradiční morální hlediska, jež přísně rozlišují mezi morální demokracií a nemorální diktaturou. Já si v této nerozhodnosti pomáhám jednoduchými počty. Z nich plyne, že v té nejobecnější rovině žijí mravněji ty národy, jejichž kroky určují se souhlasem mlčící většiny početnější, umírněné, tolerantní a rozumné menšiny než ty národy, jejichž osudy vzaly do svých rukou fanatické, ideologicky rigorózní, despotické a sobecké elity, spekulující vědomě s apatií většin.

Nevím, co by se muselo stát, jak by se musela přeorat půda, z níž vyrůstají obyčejné lidské životy, aby se mlčící většina dostaly do pohybu a promluvily k dějinám hromovým hlasem. Existují tři podněty, které by mohly ukončit aspoň zčásti velké mlčení. Tofflerovská „třetí vlna“, která začne už brzy přeorávat sociální bezpečí apatické většiny, pak špinění řek, umírání lesů a smrad ve vzduchu, který v brzkou dospěje do každé mlčící domácnosti, a nakonec snad hrozba všeobecného zničení ve válce, která by měla probudit pud sebezáchovy. Nejlepší by bylo, kdyby hromový hlas většiny zazněl aspoň pět minut předtím, než budou odpáleny rakety z podzemních sil a z ponorek. Pak by vstoupil svět do nového století s přehodnocenou politickou morálkou, najednou by se objevilo v jasném světle, co je dobré a co je zlé, malé dějiny člověka by se přiblížily k velkým a mlčení a apatie by byla překonána

lehkým viděním souvislostí. Nejsem si však jist, jestli je moje víra v takové šťastné řešení dost hluboká.

In: ŠIMEČKA, M.: *Kruhová obrana*. Bratislava: Artforum/ Nadácia Milana Šimečku, 2011, s. 37-41.